

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI NOMIDAN
H A L Q I L U V Q A R O R I**

Qarshi shahri

2022 yil 24 mart

4-1801-2203/683-sonli ish

Qarshi tumanlararo iqtisodiy sudi sudyasi H.Tursunov raisligida, sudya yordamchisi H.Abdattarovning kotibligida da'vogar [redacted] ning javobgar [redacted] dan 98 647 999 so'm miqdorda bo'nak (avans), 269 581 983 so'm boy berilgan daromad - asosiy qarz sifatida, 26 958 198 so'm jarima, 26 958 198 so'm penya va oldindan to'langan sud xarajatarini undirish to'g'risidagi da'vo arizasi bo'yicha ishni da'vogar vakil R.Yusupov (ishonchnoma asosida) (javobgar ishtirokisiz)lar ishtirokida sud binosida ochiq sud majlisida ko'rib chiqib, quyidagilarni

aniqladi:

Da'vogar [redacted] si sudga da'vo ariza bilan murojaat qilib, javobgar [redacted] dan 98 647 999 so'm miqdorda bo'nak (avans), 269 581 983 so'm boy berilgan daromad - asosiy qarz sifatida, 26 958 198 so'm jarima, 26 958 198 so'm penya va oldindan to'langan sud xarajatarini undirishni so'ragan.

Sud majlisida ishtirok etgan da'vogar vakili da'vo arizada keltirgan vajlarni qo'llab-quvvatlab, taraflar o'rtasida 2021 yil 10 martda 3209-sonli kontraktatsiya shartnomasi tuzilganligini, shartnomaga ko'ra, javobgar da'vogarga qayta ishlash yoki sotish uchun mazkur shartnomaning 1.2 va 1.4-bandlarida ko'rsatilgan miqdorda paxta xom-ashyosini yetishtirish va yetkazib berish majburiyatini, da'vogar esa paxta-xom ashyosini qabul qilish va shartnomada kelishilgan summada haq to'lash majburiyatini olganligini, shartnomaning 1.2-bandiga muvofiq javobgar 30.5 ga yer maydonidan 64.1 tn. miqdordagi paxta-xom ashyosini yetkazib berish kerakligini, shartnomaning 4.1-bandiga ko'ra mahsulotni bir tonnasi uchun narx 2020 yilda 2-sort 1-klass 4-tip uchun belgilangan narxda 4 500 000 so'mni tashkil etishini, shu sababli shartnomaning dastlabki umumiy narxi 288 450 000 so'm etib belgilanganligini, shartnoma shartlariga asosan mahsulot bahosining 60 foizi hisobidan 250 968 821 so'm avans mablag'lari javobgarining hisob raqamiga o'tkazib berilganligini, biroq javobgar tomonidan shartnoma shartlari bajarilmaganligini ma'lum qilib, da'vo talablarini to'liq qanoatlantirishni so'radi.

Javobgar ishni ko'rish vaqti va joyi to'g'risida tegishli ravishda xabardor qilingan bo'lsa-da, sud muhokamasida ishtirok etmadi.

Mazkur holatda sud O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy protsessual kodeksi (keyingi o'rinda - IPK deb yuritiladi)ning 128, 170-moddalariga asosan ishni javobgar ishtirokisiz ko'rib chiqishni lozim topdi.

Shunga ko'ra, sud da'vogar vakilining tushuntirishlarini eshitib, ishdagi mavjud hujjatlarni o'rganib, ularga huquqiy baho berib, quyidagi asoslarga ko'ra da'vo talablarini qisman qanoatlantirishni, ishni ko'rish bilan bog'liq bo'lgan sud xarajatlarini taraflar o'rtasida mutanosib ravishda taqsimlashni lozim topadi.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi (keyingi o'rinda - FK deb yuritiladi)ning 234-moddasiga muvofiq majburiyat fuqarolik huquqiy munosabati bo'lib, unga asosan bir shaxs (qarzdor) boshqa shaxs (kreditor) foydasiga muayyan harakatni amalga oshirishga, chunonchi, mol-mulkni topshirish, ishni bajarish, xizmatlar ko'rsatish, pul to'lash va hokazo yoki muayyan harakatdan o'zini saqlashga majbur bo'ladi, kreditor esa qarzdordan o'zining

majburiyatlarini bajarishni talab qilish huquqiga ega bo'ladi. Majburiyatlar shartnomadan, ziyon yetkazish natijasida hamda ushbu Kodeksda ko'rsatilgan boshqa asoslardan kelib chiqishi belgilangan.

FKning 236-moddasida majburiyatlar majburiyat shartlariga va qonun hujjatlari talablariga muvofiq bunday shartlar va talablar bo'lmaganida esa - ish muomalasi odatlariga yoki odatda qo'yiladigan boshqa talablarga muvofiq lozim darajada bajarilishi kerakligi belgilangan.

FKning 465-moddasida kontraktatsiya shartnomasiga muvofiq qishloq xo'jaligi mahsulotini yetishtiruvchi qishloq xo'jaligi mahsulotini qayta ishlash yoki sotish uchun bunday mahsulotni xarid qiladigan shaxsga – tayyorlovchiga shartlashilgan muddatda topshirish (topshirib turish) majburiyatini oladi, tayyorlovchi esa bu mahsulotni qabul qilish (qabul qilib turish), uning haqini shartlashilgan muddatda muayyan bahoda to'lash (to'lab turish) majburiyatini olishi belgilangan.

Ish hujjatlaridan aniqlanishicha, taraflar o'rtasida 2021 yil 10 martda 3209-sonli kontraktatsiya shartnomasi tuzilgan. Shartnomaga ko'ra javobgar da'vogarga qayta ishlash yoki sotish uchun shartnomaning 1.2 va 1.4-bandlarida ko'rsatilgan miqdordagi paxta xom ashyosini yetishtirish va yetkazib berish majburiyatini, da'vogar esa paxta xom ashyosini qabul qilish va shartnomada kelishilgan summada haq to'lash majburiyatini olgan.

Shartnomaning 1.2-bandiga ko'ra, javobgar 30.5 ga yer maydonidan 64.1 tn. paxta xom ashyosini da'vogarga yetkazib berish, da'vogar esa shartnomaning 2.4-bandini "b" kichik bandiga asosan javobgarga mahsulot yetishtirish uchun mahsulot qiymatining 60 % miqdorigacha avans mablag'larini shartnomaning 1.1-bandi hamda tasdiqlangan agro-texkartaga asosan oyma-oy to'lab borish majburiyatini olgan.

Shartnomaning 4.1-bandiga ko'ra, mahsulotni bir tonnasi uchun narx 2020 yilda 2-sort 1-klass 4-tip uchun belgilangan 4.500.000 so'mdan hisoblanib, shartnomaning dastlabki umumiy narxi 250 968 821 so'mni tashkil etgan. Shuningdek, shartnomaning 4.7-bandida da'vogar tomonidan javobgarga paxta xom-ashyosini yetishtirish uchun yetkazib berilgan o'g'itlarning (yoqilg'i, O'zbekiston Respublikasida ruxsat etilgan kimyoviy moddalar va boshqa vositalarni (agar beriladigan bo'lsa) narxi javobgarga avans to'lovi sifatida qaralishi va 4.2-bandiga binoan 60 foiz avans to'loviga qo'shilishi qayd etilgan.

Da'vogar shartnoma shartlari asosida dastlabki umumiy narxini 60 foizi hisobidan javobgarga 250 968 821 so'mlik to'lovlarni amalga oshirgan bo'lsa-da, biroq javobgar o'tkazilgan mablag'lar hisobiga 151 905 754 so'm qiymatdagi paxta xom-ashyosini topshirib, majburiyatning qolgan qismini bajarmagan.

Shu sababli tarafdor o'rtasida mazkur nizo kelib chiqqan.

Fkning 14-moddasida agar qonun yoki shartnomada zararni kamroq miqdorda to'lash nazarda tutilmagan bo'lsa, huquqi buzilgan shaxs o'ziga yetkazilgan zararning to'la qoplashni talab qilishi mumkin. Zarar deganda, huquqi buzilgan shaxsning buzilgan huquqini tiklash uchun qilgan yoki qilishi lozim bo'lgan xarajatlari, uning mol-mulki yo'qolishi yoki shikastlanishi (haqiqiy zarar), shuningdek bu shaxs o'z huquqlari buzilmaganida odatdagi fuqarolik muomalasi sharoitida olishi mumkin bo'lgan, lekin ololmay qolgan daromadlari (boy berilgan foyda) tushuniladi. Agar huquqni buzgan shaxs buning natijasida daromad olgan bo'lsa, huquqi buzilgan shaxs boshqa zarar bilan bir qatorda boy berilgan foyda bunday daromaddan kam bo'lmagan miqdorda to'lanishini talab qilishga haqliligi belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy xo'jalik sudi Plenumining "Majburiyatlarni bajarmaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik uchun mulkiy javobgarlik to'g'risidagi fuqarolik qonun hujjatlarini qo'llashning ayrim masalalari haqida" 2007 yil 16 iyundagi 163-sonli Qarorning 19-bandida zararni qoplash bilan bog'liq nizolarni hal etishda sudlar shuni nazarda tutishlari lozimki, zararga shartnoma majburiyatlari bajarilmaganligi yoki lozim darajada bajarilmaganligi munosabati bilan tarafning qilgan xarajatlari, mol-mulki yo'qolishi yoki shikastlanishi, shuningdek agar ikkinchi taraf shartnoma majburiyatlarini bajarganda taraf olishi mumkin bo'lgan, lekin uning ololmay qolgan daromadlari, huquqi buzilgan shaxsning huquqini tiklash uchun qilgan yoki qilishi lozim bo'lgan xarajatlar ham

kiradi (FK 14-moddasining ikkinchi qismi). Bunday xarajatlarning zaruriyligi va ularning taxminiy miqdori asoslantirilgan hisob-kitob, tovar, ish, xizmat ko'rsatishdagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun ketadigan xarajatlar smetasi (kalkulyatsiya) sifatidagi dalillar, majburiyatlarni buzganlik uchun javobgarlik darajasini belgilovchi shartnoma va boshqalar bilan tasdiqlangan bo'lishi kerak.

Ololmay qolgan daromadning miqdori (boy berilgan foyda), agar majburiyat bajarilganida, kreditor qilishi lozim bo'lgan oqilona xarajatlarni hisobga olib aniqlanishi shart. Xususan, xom ashyo yoki butlovchi buyumlarni yetkazib bermaslik natijasida ololmay qolgan daromad tarizdagi zararni qoplash haqidagi talab bo'yicha bunday daromadning miqdori ushbu tovarning xaridorlari bilan tuzilgan shartnomada nazarda tutilgan tayyor mahsulotlarni sotish bahosidan kelib chiqqan holda, yetkazib berilmagan xom ashyo yoki butlovchi buyumlar qiymati, transport-tayyorlash xarajatlari va tayyor mahsulotlarni ishlab chiqish bilan bog'liq bo'lgan boshqa xarajatlarni chegirib tashlash yo'li bilan aniqlanishi zarurligi to'g'risida tushuntirish berilgan.

IPKning 66-moddasiga asosan ish bo'yicha dalillar ushbu Kodeksda va boshqa qonunlarda nazarda tutilgan tartibda olingan faktlar haqidagi ma'lumotlar bo'lib, ular asosida sud ishda ishtirok etuvchi shaxslarning talablari va e'tirozlarini asoslovchi holatlar, shuningdek nizoni to'g'ri hal qilish uchun ahamiyatga ega bo'lgan boshqa holatlar mavjudligi yoki mavjud emasligini aniqlaydi. Bunday ma'lumotlar yozma va ashyoviy dalillar, guvohlarning ko'rsatuvlari, ishda ishtirok etuvchi shaxslarning tushuntirishlari bilan aniqlanadi.

IPKning 67-moddasida isbotlash ishni mazmunan ko'rish uchun ahamiyatga ega bo'lgan holatlarni aniqlash maqsadida dalillar to'plash, tadqiq etish, tekshirish va baholashdan iboratdir.

Ushbu Kodeksning 68-moddasida ishda ishtirok etuvchi har bir shaxs o'z talablari va e'trozlariga asos qilib keltirayotgan holatlarni isbotlashi kerakligi belgilangan.

Biroq, da'vogar sud jarayonida javobgardan 269 581 983 so'mlik boy berilgan daromadni undirishga asos bo'lgan hujjatlarni taqdim eta olmadi. Bunday holatda da'vogarning boy berilgan daromadni undirish talabini asosli deb bo'lmaydi.

Bundan tashqari, taraflar o'rtasida rasmiylashtirilgan shartnomada shartnoma shartlari bajarilmagan yoki lozim darajada bajarilmagan hollarda javobgarga nisbatan qanday mulkiy javobgarlik chorasining shakli qo'llanishi belgilangan bo'lib, ushbu holatda sud boy berilgan foyda sifatida pul mablag'ini undirishni asossiz deb hisobalaydi.

FKning 236-moddasida majburiyatlar majburiyat shartlariga va qonun hujjatlari talablariga muvofiq bunday shartlar va talablar bo'lmaganida esa - ish muomalasi odatlariga yoki odatda qo'yiladigan boshqa talablarga muvofiq lozim darajada bajarilishi kerakligi belgilangan.

Ushbu kodeksning 333-moddasini birinchi qismida qarzdor aybi bo'lgan taqdirda majburiyatni bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi uchun, agar hujjatlarida yoki shartnomada boshqacha tartib belgilanmagan bo'lsa, javob berishi belgilangan.

Taraflar o'rtasida tuzilgan shartnomaning 5.1-bandida, shartnomada belgilangan miqdorda va assortimentda, turlar bo'yicha muddatlarda mahsulot topshirilishidan asossiz bosh tortganlik uchun "xo'jalik" "xaridor"ga topshirilmagan mahsulot qiymatining 10 foizi miqdorda bir martalik jarima to'laydi. Jarima xarid narxiga belgilangan ustamalar to'lanishi hisobga olinmagan holda o'tgan davrda (oy, yil choragi, yil) mahsulotning amalda shakllangan o'rtacha narxidan kelib chiqib hisoblanadi. Jarimadan tashqari xo'jalik "xaridor"ga yetkazib berish muddati o'tkazib yuborilgan har bir kun uchun muddati o'tkazib yuborilgan to'lov sumasining 0,4 foizi miqdorda, biroq muddati o'tkazib yuborilmagan to'lov sumasining 10 foizidan ortiq bo'lmagan miqdorda penya to'lashi qayd etilgan.

FKning 326-moddasida sud qarzdor tomonidan majburiyatlarning bajarilish darajasini, majburiyatda ishtirok qiluvchi taraflarning mulkiy ahvolini, shuningdek kreditorning manfaatlarini e'tiborga olib, neustoyka miqdorini kamaytirishga haqliligi belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy xo'jalik sudi Plenumining "Majburiyatlarni bajarmaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik uchun mulkiy javobgarlik to'g'risidagi fuqarolik qonun hujjatlarini qo'llashning ayrim masalalari haqida" 2007 yil 15 iyundagi 163-sonli qarorining 3-bandida agar shartnomada aynan bitta majburiyatlarning buzilishi uchun neustoykani ham jarima, ham penya ko'rinishida to'lash nazarda tutilgan bo'lsa, qonunchilikda boshqacha hollar nazarda tutilmagan bo'lsa, da'vogar faqatgina bir shakldagi neustoyka qo'llashni talab qilishga haqliligi, shuningdek 4-bandida FKning 326-moddasiga muvofiq sud qarzdor tomonidan majburiyatning bajarilish darajasini, majburiyatda ishtirok etuvchi taraflarning mulkiy ahvolini, shuningdek kreditorning manfaatlarini e'tiborga olib, neustoyka miqdorini kamaytirishga haqliligi to'g'risida tushintirish berilgan.

IPKning 118-moddasini birinchi qismida sud xarajatlari ishda ishtirok etuvchi shaxslarning qanoatlantirilgan da'vo talablari miqdoriga mutanosib ravishda ularning zimmasiga yuklatilishi belgilangan.

Yuqoridagilarga ko'ra, sud moddiy va protsessual qonun talablariga asoslanib, da'vogarning da'vo talablarini qisman qanoatlantirishni, javobgardan da'vogar foydasiga 98 647 999 so'm bo'nak (avans), 12 150 000 so'm penya, 21 600 so'm pochta xarajati, 2 512 123 so'm davlat boji undirishni, da'vo talablarining qolgan qismini qanoatlantirishni rad etishni hamda oldindan to'langan davlat bojining qolgan qismini qanoatlantirilgan da'vo talablari miqdoriga mutanosib ravishda da'vogar zimmasida qoldirishni lozim topdi.

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy protsessual kodeksining 66, 68, 118, 176, 179-180-moddalarini qo'llab, sud

q a r o r   q i l d i:

Da'vogar [redacted] ning da'vo arizasi qisman qanoatlantirilsin.

Javobgar [redacted] hisobidan da'vogar [redacted] foydasiga 98 647 999 so'm bo'nak (avans), 12 150 000 so'm penya, 2 512 123 so'm davlat boji, 21 600 so'm pochta xarajati undirilsin.

Da'vo talabining qolgan qismini qanoatlantirish rad etilsin.

Hal qiluv qaror qonuniy kuchga kirgandan so'ng ijro varaqalar berilsin.

Mazkur hal qiluv qarori ustidan bir oylik muddat ichida apellyatsiya tartibida shikoyat qilish (protest keltirish) mumkin.

Sudya

H.Tursunov

